

1. Причини депортації національних меншин з України

Депортація народів і груп народностей торкнулася в Україні практично всіх. Адміністративно-командна система розглядала виселення народів як засіб врегулювання міжнаціональних конфліктів, ослаблення соціальної напруженості. В умовах беззаперечного підкорення обстановці того часу навряд чи хтось міг висунути альтернативу цьому заходу, реалізація якого здійснювалася примусовим шляхом.

Сьогодні уряд дав принципову оцінку такій політиці. Визнано, що заслання, вигнання народів зі своїх місць проживання були беззаконням, свавіллям адміністративно-командної системи.

Якщо згрупувати причини депортації народів за баченням Й.Сталіна, то вони зводяться до такого: очищення суспільства від наявних і потенційних ворогів сталінізму, без акцентування уваги на відмінностях між ними. Потенційні вороги, на думку Й.Сталіна, могли “проявити себе в наступний критичний період, у період війни найнебезпечнішим чином – масовим зрадництвом, повстанством, актами диверсій, розкладаючим впливом на навколишніх, тобто їх ворожа діяльність у власному таборі може стати вирішальним фактором поразки”. Судячи з усього, Й.Сталін з його концепцією про загострення класової боротьби з побудовою соціалізму вбачав вихід із становища у “похованні діючих внутрішніх і потенційних ворогів соціалізму в землі або в глибокому тилу”.

Однак у цьому зв'язку, йдучи далі, необхідно звернути увагу й на причини, які зумовили появу “потенційних ворогів” сталінізму, його системи. В цілому їх можна згрупувати таким чином: 1) відсутність переконаності в міцності ідей соціалізму, силі рішень, що приймалися партією і урядом; 2) превалювання особистих інтересів, дрібнобуржуазних уявлень про життя; 3) жорстокість державних заходів, і насамперед, рішень Й.Сталіна та його оточення (Кагановича, Берії, Молотова, Маленкова та ін.); 4) репресії політичних діячів у національно-державних утвореннях; 5) порушення принципів внутріпартійного життя; 6) зміна ідеологічних орієнтацій, у тому числі і в національних відносинах, різка невідповідність між теорією і практикою здійснення національної політики; 7) формалізм і фальш в агітаційній пропаганді, а почасти і повна її відсутність, особливо в національних регіонах країни. Усі названі фактори, починаючи з другої половини 1920-х рр., перебували в арсеналі “сталінської”, як вона вже на той час

іменувалася, національної політики. Звичайно, ніхто не міг тоді сказати про їх шкідливість, про завдання шкоди інтернаціоналізмові, про нехтування правами народів.

В 1930 - 50-і рр. серед депортованих під різноманітними приводами опинилося 3226340 (за іншими джерелами - 3441582) представників різних національностей і народностей колишнього СРСР. Немала частка їх припадала і на народи, що проживали на території України.